

v Dolini pisane, je slovenski, ki vleče precej na hervaško narečje; poznati je pa treba dobo, v kateri se je v te zapisnike vpisovalo in prevdariti, da istrijski Slovenci se bližajo Hervatom v naglasu in nekaj tudi v posamnih izrekih, kar je pri mejakih naravno . . . Nastopil je potem jezik italijanski, kateri se pa ne more meriti z glagolico ne v lepopisji ne v pravopisji. Tako piše domoljub, ki je naznanil omenjene zapisnike v Danici.

U. Tedaj se je godilo slovenščini na zahodu, kakor staroslovenščini med Hrovati, Serbi, Bulgari, Rusi in tudi med Čehi.

T. Prav res. Povsod so stari jezik spreminjali po svojem živem narečji, zlasti pa na zahodu. Slovenci so skorej popolnoma pozabili, da so Slovani; celo med seboj so se jeli ločiti v Kranjce, Korošce, Štajarce itd. Namesti nekdanje slovenščine je prevladala latinščina v cerkvi in šoli, in še ta se je umikati in umakniti mogla tu nemščini, tam talijanščini, spet tam hrovaško-serbskemu jeziku. Kdor ve, kako osodo so imeli Slovenci in kolike spremembe so se godile po njih deželah, vé tudi, koliko se je moral spremeniti njihov jezik, in ne čudi se temu, da jim je glagolica celo tuja. Sej je pešala glagolica celo po deželah, kjer so jo obdržali v liturgiji; sedanji čas jo spet dvigajo, se je učijo in poprijemajo, in upati je, da dobi spet svoje pravice ter se pojasni njen stan zlasti po spominkih, ki se dobivajo vseskozi po starih knjižnicah duhovnijskih in sodnijskih. Pisala se je cirilica na vzhodu, glagolica na zahodu, in nahajajo se v obeh pisavah spominki skor iz vseh stoletij. Tako se najdejo sčasoma morebiti še kateri spisi, ki nam skazujejo, kdaj in kako se je jela pisati novoslovenščina, kako je napredovala in se likala ter se obrazuje še sedaj.

Dopisi in novice.

Iz Dunaja. Odbor iz splošnega učiteljskega zbora 5., 6. in 7. sept. t. l. je iz tega zborovanja posnel te le sklepe, in jih je tudi naznanil slavnemu ministerstvu: 1) Ljudska šola ne more shajati taka, kakor je sedaj. 2) Ljudska šola naj bi bila popolnoma samostojna. 3) Treba je šolske postave, ki bi šoli zagotavljala prostost. 4) Namesto šolskega denarja naj se ustanovi šolski davek. 5) Šolski ogledniki naj bodo izverstni šolski možje. 6) Učitelj naj bi bil postavno zavarovan (pri nastopu v službo in iz službe, pri dohodkih in pokojnini). 7) Učitelj naj ima volilno in izvolilno pravico. 8) Učiteljski stan naj se pri postavodaji o šolskih rečeh pri službinih zborih vdele-

žuje. 9) Naj bi se postavno določilo, kaj in koliko mora znati učenec, ki stopi iz ljudske šole v vsakdanje življenje. 10) Učitelju naj se pusti, da podučuje po metodi, ki se mu naj bolj zdi in pa, da si izbira sam učilne pripomočke. 11) Otroci naj hodijo v šolo od 6. do 14. leta, in naj se po tem času tudi vredé šolski oddelki. 12) Noben šolar ne sme biti rokodelski učenec, dokler nima dostojnega spričala iz ljudske šole. 13) Telovadbe naj bodo v šoli zapovedane. 14) Pripravnške šole za učitelje naj se primerno prestrojijo. 15) Za učitelje v službah naj se napravijo napredovanjska učilišča, in naj se vstanove za to potrebne štipendije. 16) Vstanovljajo naj se odgojilna in učilna društva. 17) Vsako leto naj bo splošni zbor avstr. učiteljev. 18) Odbor iz društva „ljudska šola“ na Dunaji („Volksschule“) se pooblašča, da vreduje učiteljski zbor in da izvršuje vse njegove še nedoločene sklepe.

Iz teržaške okolice. Tukajšnje mestno svetovavstvo je v seji 2. jun. t. l. učiteljem v mestnih ljudskih šolah tako le zviksalo plačo, ktera se jim že od 1. okt. t. l. izplačuje:

1. V glavni šoli v Citanuovi: 2 učiteljema po 700 gold., 3 učiteljem po 550 gold., 3 učiteljicam po 550 gold. 2 po 450 gold.

2. V ljudski šoli v Citavechiji: 2 učiteljema po 700 gold., enemu zraven še 105 gold. za stanovanje, 2 pomočnikoma po 550 gold., 2 pa po 400 gold., 2 učiteljicam po 550 gold., eni iz med teh pa še 105 gold. za stanovanje, 2 po 450 gold., 2 pa po 350 gold.

3. V ljudski šoli v Akvedoti: 2 učiteljema po 700 gold., 2 po 550 gold., 2 po 400 gold., 2 učiteljicam po 550 gold., 2 po 450 gold., 2 pa po 350 gold.

4. V ljudski šoli v Barrieravechiji: 2 učiteljema po 700 gold., 2 po 550 gold., 2 po 400 gold., 2 učiteljicam po 550 gold., 2 po 450 gold. in 2 po 350 gold.

5. V ljudski šoli v Rena nuovi: 2 učiteljema po 700 gold., 2 po 550 gold., 2 pa po 400 gold., 2 učiteljicam po 550 gold., 2 po 450 gold., in 2 po 350 gold.

6. V ljudski šoli v Scorcoli: 1 učitelju 700 gold., 2 po 550 gold., 1 učiteljici 550 gold. 2 po 450 gold.

7. V šoli za ubožne otroke: 2 učiteljema po 550 gold., 1 pomočniku pa 450 gold.

Teržaško mesto izdaja tedaj za učiteljske plače na leto 34400 gold. — Da bi ta lepí zgled kmali tudi posnemala druga mesta in vasi po Slovenskem! Stara resnica je: „Dobra plača, dober delavec“. — slaba plača, slab delavec“. Vse vpíje sedaj: „Šole naj bodo boljše!“ Kako pa se šole na prvo stopnjo zboljšajo, vé la ta in tista vradnja ali srenja, ki učiteljem plačo zboljša.

— Ministerstvo za bogočastja in nauk je v c. k. normalki v Terstu učiteljske službe tako le podelilo: za vodja je postavljen dosedanji normalkini vodja, g. Jan. Revelante s 1100 gold., za kateheta g. Mat. Ujčić z 800 gold. plače in s 150 gold. za stanovanje. Pervi učitelj je imenovan g. Rud. Pibernik s 700 gold. plače in s 150 gol. za stanovanje; drugi učitelj je z enako plačo g. Karl Brosenbach; tretji učitelj je g. Edvard Weiss s 600 gold. plače

in s 150 gold. za stanovanje; prvi podučitelj je g. Seb. Reys s 400 gold. plače in 100 gold. za stanovanje; drugi je g. Jan. Dolinar s 350 gold. in s 100 gold. za stanovanje.

V Gorici so učitelji pri c. k. normalki tako le ustanovljeni: vodja je g. Pet. Rajakovič s 1000 gold. plače, katehet je g. Jož. Marušič s 700 gold. plače, pomočni katehet pa g. Jan. Šober s 300 gold. plače; prvo in drugo službo s 700 gold. plače sta dobila g. Jan. Trojanšek in g. Fr. Zakrajšek; prvo in drugo službo s 600 gold. plače sta dobila g. Herm. Niederkorn in g. Ant. Hribar, za učitelja s 500 gold. plače je postavljen g. Ant. Goljevšček, za podučitelja s 350 gold. plače pa g. Val. Kumar. Dve učiteljski službi po 600 gold. in ena s 500 gold. plače še niste postavljene.

Iz Ljubljane. Kakor v „Vaterlandu“ beremo, so se bavarski škofje v šolskih zadevah s pismom na ravnost do kralja obrnili, kajti ministerstvo za cerkev in šolo izdeluje šolsko postavo, ktera pride potem v zbornicah v posvetovanje. Škofje pravijo v tem pismu, da je ministerstvo v posvet sklicovalo zvedence iz vse dežele, samo škofje niso kar nič za njih misli v tej reči prašali, dasiravno oni po svoji službi oskerbujejo in ogledujejo ljudsko šolo. — Kar se je pa vendar od te postave slišalo, je zadosti, in resno opominja škofje njih dolžnosti, tedaj se upirajo takšni postavi, in kralja spoštljivo prosijo, naj nikar ne dovoli, da bi prišla ta postava v zbornico v posvet. Prvo načelo te postave je, da bi se šola popolnoma ločila od cerkve; to pa opovira versko izrejo, ktera je podlaga in slednji namen šolske izreje; duhovščina nima več vpliva do ljudske šole, dasiravno ji cerkev dolžnost nalaga, da se mladina vsestransko po kersanski izreja.

Kar so si leta in leta kersčanstvu sovražni ljudje prizadevali doseči, vse to bi ta postava poterdila; tedaj se bodo škofje upirali zoper takošno postavo derže se božjih in človeških pravic, dokler jim ne bodo prepovedali, da bi govorili za resnico kersčanstva in za svoje božje poslanstvo, kakor nekdanji apostoli. Večletne obravnave škofov z deželnimi uredi o šolskih rečeh zadosti pričajo, da škofje svojih dolžnosti v tej reči niso nikdar zanemarjali. L. 1850. so škofje zbrani v Brižingah spoznali za njih dolžnost, da branijo v pismu do kralja Maksa II. cerkveno pravico do šole in razlagajo njih dolžnosti. Rekli so tačas, da od očitnih šol in izrejalšč izhaja tudi prihodnje blagostanje narodovo, in da dobro vejo, kako težko butaro nosijo oni, kakor tudi vsi tisti, ki verdevajo to silno imenitno stvar. Že tačas so kazali na silno žalostno znamenje našega časa, kako si prizadevajo nekteri modrijani spodriniti kersčanstvo iz očitnih naprav, in ga zmirom ožeje omejiti. Že tačas so škofje omenili, da je tako prizadevanje dan danes prav premišljeno in celotno, in da nikjer toliko zlega ne vzrokuje, kakor posebno pri izreji in podučevanju.

Bolje pri srcu, kakor učene šole, so škofom ljudske šole; glasno kliče šola po mestih in vaseh na škofova ušesa, da naj z vso močjo in veljavo svoje pastirske službe za njo skerbé, kajti tukaj se izreajo sinovi in hčere iz ljudstva v kersčansko pobožnost in uravo; to pa je pglavitna reč; v primeri s to naj prvo in naj imenitnejšo

nalogo je drugo vse le postranska reč, in tedaj ni misliti, da bi takšno mišljenje in prizadevanje izhajalo od drugej, kakor iz glave, ki premišljeno ravna, da vzame ljudstvu vero. Ko bi se kje tako godilo, mora cerkev osnovati svojo šolo, in pri svoji vesti bi bil vsak dolžan, pošiljati otroke v to šolo.

Kakor so leta 1848. škofje rekli, tako reko še tudi dan danes: „Med cerkvenimi pravicami je prva nauk in odgoja. To se ne dá nikakor ločiti od povelja zveličarjevega: „Pojdite, in učite vse narode, in učite jih spolnovati vse, kar sem vam rekel“. Cerkev mora trditi, da ji gre v tej reči svoboda, ko spolnuje svojo dolžnost. Vsako stoletje, vsaki del sveta ji sprčuje, da cerkev spolnovaje te svoje dolžnosti se ni bala ne terpljenja, ne smerti. Naj se cerkvi jemlje premoženje, čast in veljava in vse drugo časno, tega, kar ji je Bog izročil, ji pa nihče ne more vzeti, da bi namreč ljudstva ne učila in ne odgojevala. To ponavljajo škofje tudi v tem osodapolnem času, ter so v svesti, da so ena leta sem vse storili, kar je bilo v njih moči, da bi ohranili cerkvi to sveto pravico in od domovine pa odvernili naj večji zleg, ki se kar ne more izšteviliti. Sicer časnik „lithographirte Correspondenz“ pravi, da se ni treba bati, da bi se po ti novi postavi šola popolnoma ločila od cerkve in postala brezverna.

Bog zna! škofje pa spolnujejo le svojo dolžnost, če se oglasé o pravem času. Verni, ki poslušajo glas svojih pastirjev, vedó potem, koliko je ura odbila.

— Tù in tam nekaj. „Varuj me, o Bog! mojih prijatlov; sovražnikom se bom že sam branil“, to je napisal jetnik v strašnih zaporih nekdanje benečanske ljudovlade. — Tako si mislimo tudi ljudski učitelji dan danes, ko se nam ponujajo rešitelji, ki nas hočejo oprostiti cerkvene sužnosti (?) obetaje napredovanje učenosti in omike do stopnje, ktere še dosihmal svet dosegel ni. Ali je pa tudi resnično, da cerkev zadržuje učenost in omiko? kako se bode potem vse dosseglo, kar se obeta, tega nam mesljazi sladkih besedi ne povedo. — Dokler nam pa ne dokažejo, da je res duhoven v šoli zadrževal in nazaj deval učenika, da ni mogel otrok učiti koristnih reči, kakor n. pr. branja, pisanja, sadjereje, slovenščine i. t. d., mu ne bomo verjeli, če bomo ravno vsaki dan černo na belo brali, da cerkev zavira šolsko napredovanje, in dokler nam ne povedó, da bomo, osvobodeni cerkvenega jarma, sami svoji gospodje (!) in bogato plačani (?), dotlej bomo raji deržali se cerkve v zavesti, da je lažje služiti enemu učenemu in omikanemu gospodu, kakor dvema ali trem nevšečnim in dostikrat nevednim. — Ko bi se ti ljudje saj ne lagali in ne hlinili, in bi resnico govorili! — pa kaj rečem, potem bi pa tički na limance ne sedali. — Ljudje te in enake baže se tačas spominjajo ljudstva in njegovega učitelja, kedar ju potrebujejo v dosego svojih namenov, in če sedaj omiljujejo kakošnega mučenca (?) cerkvenega trinoštra, bi pa njih miločutno serce okamenelo, ko bi sami šolo imeli v oblasti. — Iz velikega mesta Pariza pride vsako leto nova postava, in po vsem omikanem svetu imajo klobuki večje ali manjše štule, širje ali ožje kraje, suknje pa krajše ali daljše škrice; za naše cesarstvo pa hočejo časnikarski krajači iz Dunaja za

vsaki dan našo glavo pristriči; tako se piše zgodovina, tako se dela občno mnenje, in v zavesti svoje oblasti in veljave se imenujejo ti vele-možje: „Die sechste Grossmacht“. Ta šesta velemogočna vlada pa piše tako, kakor ljudje radi slišijo; boža in hvali ljudstvo in njegove strasti; za njo se pa skrivajo zvite buče, na Dunaji naj več judje — ljudje brez vere in avstrijskega domoljubja in vodo napeljujejo na svoj mlin, to je: ali bogatě s časnikarstvom, kakor n. pr. kramar s svojo kramo, ali trosijo nejevero in vstajo med ljudstvo, naj več pa združujejo obojni namen, in ko enkrat zbegano ljudstvo trobi v njih rog, pa kličejo: „Volkes Stimme, Gottes Stimme“; l. 1848. je nekdo imenoval to druhal: „Schafherden, die von ausländischen Hunden gethetzt werden“.

Iz tega pride tedaj krik zoper konkordat, ki obsega tudi postavo za ljudsko šolo. — Opustivši to, da smo katoličani, in da smo dolžni poslušati glas svojih škofov, ki so v teh žalostnih časih očitno in do-ločno svoj glas povzdignili, nam Slovanom že iz političnega stajališča ne gre, za nemško liberalno stranko hoditi in ž njo v en rog tro-biti. „Timeo Danaos et dona ferentes“, si moramo tukaj misliti, ko nam ponujajo svobodno šolsko postavo; kaj ne, našo narodno, domo-ljubno duhovščino bi radi iz šole spravili, in šola bi bila potem popol-noma v rokah take stranke, ki bi se je poslužila, ako bi hotla kaj v dosego svojih političnih namenov.

„Po sadu se drevo spozná“, in „malopridno drevo ne more do-brega sadu obroditi“. — Kakošen malopriden in kužljiv sad pa sedaj rodi nemškutarsko drevo, — mi ne mislimo poštenih Nemcev — to se dan danes vidi černo na belo po vseh tistih listih, ki se „per kate-xohen“ ponašajo s svojim nemškim duhom od naše „Lajbaharice“ notri do dunajskih Preš. Sedaj se spominja tudi nemški „Volksfreund“ Slovanov v Avstriji, rekoč, da razun Nemcev, ki nočejo nič vediti od „Kikerikija“ in „Preš“, živé tudi Slovani, ki ne napadajo konkordata. Kjer pa gospodari nemškutarska - liberalna stranka, tam pa kaže svojo omiko: „Ein Philosoph macht noch zehn andere“? *) Močnik.

— (Ne zabimo ubozih!) Čitalnica je v poslednji seji na pred-log gosp. dr. Orla sklenila, da po lepi dveletni navadi tudi letos na-prosi milosrčne gospé in gospodičine, da združene v čitalnici šivajo ubogim šolarčkom in šolarcam zimsko obleko, ki se jim daruje o božičnih praznikih. V ta namen pa je treba blagá, iz kte-rega se more razna obleka napraviti. Da se pa blago kupi, treba je — denarne pomoči. Sklenil je tedaj čitalničin odbor v ta namen dvoje: Prvo je to, da „Novice“ razglasijo prošnjo: naj do-brotniki in dobrotnice v Ljubljani in zunaj Ljubljane blagovolijo z denarjem ali blagom pripomoči k tej mi-lošnji in to, kar jih je volja darovati v ta namen, pošljejo gosp. dr. Orlu, držeč se vodila, da „dvakrat dá, kdor hitro dá“. Drugo pa je to, da čitalnica združena z dramatičnim društvom 24. dne no-vembra zvečer napravi pevsko-dramatično veselico, ki se

*) Ta spis je bil že v natisu, ko dobimo liste 26. preteč. m., v katerih so obravnave šolske postav v državnem zboru; tedaj prihodnjíc več o tem.

končá s plesom, in za katero se, kakor lani, vhodnina plača, pa tudi vsak ud sme svojih prijateljev pripeljati k veselici. Nadjati se je veselega večera, pa tudi — obile podpore ubogim; saj je Gospod Bog sam rekel, da Njemu damo, kar siromakom damo. Ne zabimo tedaj ubozih, zlasti, ko se huda zima bliža! („Novice“.)

Premembe v učiteljskem stanu.

V lavantinski škofiji. Prestavljeni in postavljeni so g. g.: Martin Lukman, podučitelj v Marenbergu, k sv. Marku pod Ptuj, — Martin Pesdevšek, zač. učitelj pri sv. Vidu, v Sromlje, — Jože Delakorde, zač. učitelj v Zagorji, k sv. Vidu, — Gregor Fukshofer, zač. učitelj pri Vuherji, v Zagorje, — Ignaci Lopič, podučitelj pri sv. Martinu v Svičino, — Franc Šijanec, podučitelj, od sv. Barbare pri Vurbergu k sv. Martinu pri Vurbergu, — Mišel Nerat, podučitelj, od Kapele za zač. učitelja na Vransko, — Jožef Molj, podučitelj, od nove cerkve za zač. učitelja k sv. Antonu, — Jožef Poljanec, podučitelj v Svičini, v Kapele, — Peter Kovačec, podučitelj, od sv. Marjete za zač. učitelja v Vuherje, — Martin Matekovič, podučitelj, od sv. Jurja na Goričkem v Leskovce, — Franc Čeh, podučitelj, od sv. Benedikta k sv. Jakobu, — Juri Volmut, podučitelj, od sv. Janža na Dravskem polju, k sv. Benediktu, — Franjo Fridl, poduč., iz Maribora, k sv. Petru pri Mariboru, — Andrej Močnik, podučitelj, iz Leskovce, k sv. Barbari pri Vurbergu, — Franc Böheim, podučitelj, pri sv. Marku, k sv. Jurja na Goričkem, — Anton Hrén, podučitelj, od sv. Trojice na Goričkem, v Marenberg, — Mihael Moge, podučitelj, od Kance v slov. Bistrici, v I. razred, — Mihael Pojč, podučitelj, od sv. Jakoba v Kanco, — Janez Kočmut, potrj. pripravnik, za poduč. k sv. Trojici na Goričkem, — Jože Domajnko, učitelj pri sv. Lenartu pri Veliki nedelji, za zač. učitelja v Soboto, — Matija Terstenjak, zač. učitelj v Soboti, za zač. učitelja v Cezanjevce, — Lorenc Šijanec, učitelj v Cezanjevcu, za učitelja k sv. Lenartu pri Veliki Nedelji, — Andrej Rotner, zač. učitelj v IV. razredu v Mariboru, za zač. pomočnika v nižjo realno v Celje, — Janez Muršec, zač. učitelj v slov. Bistrici, za čas. učitelja v IV. paralelni razred v glavno šolo v Maribor, — Simon Škrabl, podučitelj na Vranskem, za zač. učitelja v Studenice, — Franc Vindiš, učitelj v Vitanji, za učitelja IV. razreda v slovensko Bistrico, — Martin Regoršek, podučitelj v slov. Bistrici, za zač. učitelja v Vitanje, — Franc Kupnik, zač. učitelj v Kostivnici, je poterjen.

G. Ant. Pirš, učitelj na Vranskem, je šel v pokoj, — g. Jože Kač, učitelj v Studenicah, je umrl. (R. I. P.)

V ljubljanski škofiji. Prestavljeni so ti le g. g. učitelji: Franc Kolar iz Semčica v Planino (Stockendorf), — Franc Klinar iz Planine v Podbrezje na Gorenško, — Franc Praprotnik iz Podbrezja v Lescé pri Radolici, — Janez Pezdio gre v Velesovo (ne pa v Horjul, kakor je bilo v zadnjem listu „Uč. Tov.“ naznanjeno), — G. Valentin Kumar, potrj. pripravnik, gre za namestnega učitelja v glavno šolo v Idrijo, — G. Jožef Šerek, učitelj v idrijski glavni šoli, je umrl. (R. I. P.) Njegova služba, ktera ima 315 gold. plače, 21 gold. za stanovanje in 18 gold. 90 kr. za derva, je tedaj razpisana. Prosvitci, ki so zraven drugih postavnih reči izurjeni tudi v godbi, v petji, ali v telovadbi, so prvi. Prošnje naj se oddajajo pri ondašnjem c. k. rudarskem uradu (k. k. Bergamt Idria) do 12. t. m.

Popravek. V premembah zadnjega „Uč. Tov.“ naj se bere namesto Krek „Vovk“.

 Pridjan je Kazavec št. 8., 4 strani.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Tiskar in založnik:
Jož. Rudolf Millo.